Gezinshuizen

‘Ik ben op veel plekken geplaatst, maar hier mag ik wonen’

Gezinsvormen

Steeds meer kinderen die niet thuis kunnen wonen, vinden een veilige plek in een gezinshuis. Wat zijn gezinshuizen? Hoe zijn ze ontstaan? Wat zijn de kansen en uitdagingen? Waarom komen er steeds meer gezinshuizen? En ook: wat zijn de ervaringen van bewoners, gezinshuisouders en hun kinderen?

Sinds de invoering van de Jeugdwet in 2015 is het aantal kinderen in een gezinshuis met circa 25 procent gestegen. Er bestaan nu circa 1000 gezinshuizen in Nederland waar bijna 3200 kinderen jongeren wonen. Ruim 70 zorgaanbieders bieden deze vorm van jeugdhulp aan. Ter vergelijking: in 2011 woonden er circa 1350 kinderen in een gezinshuis en waren er ruim 60 aanbieders.

Een gezinshuis wordt meestal gerund door gezinshuisouders die in hun eigen gezin meerdere kinderen en jongeren opnemen. Eén of beide ouders ontvangt(en) daarvoor een salaris of vergoeding. De biologische ouders en het netwerk blijven als het kan zoveel mogelijk in beeld.

Wat zijn gezinshuizen?

Een gezinshuis is een kleinschalige vorm van jeugdhulp, georganiseerd vanuit een natuurlijk gezinssysteem. Gezinshuisouders bieden volgens het 24x7-principe opvoeding, ondersteuning en zorg aan bij hen geplaatste kinderen en jongeren. Deze kinderen en jongeren zijn tijdelijk of langdurig aangewezen op intensieve en professionele hulpverlening door beschadigende ervaringen en/of complexe problematiek.

Verschil met pleegzorg

Een belangrijk verschil met pleegzorg is de professionele achtergrond van gezinshuisouders. Pleegouders passen een pleegkind in hun leven, terwijl gezinshuisouders hun leven vouwen om de bij hen geplaatste kinderen. Zij zijn zorgprofessional, terwijl pleegouders “gewone” ouders met een baan zijn.

Over deze publicatie

Deze publicatie is bedoeld voor gemeenten, jeugdhulporganisaties, (potentiële) gezinshuisouders en jeugdhulpprofessionals. Doel: kennis delen over gezinshuizen, gezien deze woonvorm steeds meer een volwaardige positie krijgt in het zorglandschap.

Voor elkaar knokken, wat er ook gebeurt

Van links naar rechts: Annemarie, Stephanie en Herma

Stephanie (25) is tien jaar als haar moeder ongeneeslijk ziek wordt. Vlak voor haar dood krijgt haar vader een motorongeluk en wordt langdurig opgenomen. Zij en haar broer worden uithuisgeplaatst. In het gezinshuis Hart voor de zaak in Bergambacht van Herma Slingerland ervaart ze wat onvoorwaardelijke steun is. Stephanie, Herma en haar dochter Annemarie vertellen over hun speciale band.

‘Heb geen verwachtingen en laat je hart spreken’

Het verhaal van Herma

Tweeëndertig gezinshuiskinderen woonden tussen 2003 en nu in het gezinshuis Hart voor de zaak in Bergambacht van Herma Slingerland. Met alle kinderen en jongeren gaat Herma bewust een band aan. ‘De band verschilt natuurlijk wel per kind’, vertelt Herma. ‘Met sommige kinderen vieren we nog kerst en Sinterklaas. Anderen sturen soms een bericht, allemaal prima.’

‘Met Stephanie had ik direct een klik’, vertelt Herma. ‘Ik zag haar strijdvaardigheid als kracht. Ik ben geraakt door kinderen in de knel waar niemand een passend antwoord op heeft. Daar heb ik mijn levenswerk van gemaakt. We moeten de kinderen “achter” de diagnoses zien.’

Sommige kinderen zijn zo beschadigd; dat vraagt om geduld, kennis en vaardigheden, vervolgt ze. ‘Mijn advies: heb geen verwachtingen. Alles wat je terug krijgt is winst. Dat is vaak verrassend veel. Ik heb met eigen ogen gezien: kinderen van 15, 16 kunnen zich nog hechten.’

Leven met kinderen met een ernstig trauma is intensief, vindt ze. ‘Je staat altijd “aan” – in geven, verbinden en zorgen. De kunst is om energie over houden om er voor de kinderen te zijn. Dat lukt alleen als je steeds teruggaat naar jezelf en je gezin.’

Herma neemt om de twee weken een weekend vrij. ‘Het gezinshuis is voor ons een familieding; iedereen draagt zijn steentje bij. Goed kunnen organiseren is een belangrijke competentie van een gezinshuisouder, evenals authenticiteit. Want er wordt continu aan je getrokken. Maar je krijgt ook veel terug. Een speciaal moment vond ik bijvoorbeeld dat Stephanie aan me vroeg: ‘Mogen mijn kinderen “oma” tegen u zeggen?’

Het verhaal van Stephanie

‘Ongelofelijk boos en opstandig was ik toen ik uit huis werd geplaatst’, vertelt Stephanie. ‘Niemand geeft om mij, dat was mijn gevoel.’ Stephanie verslijt in enkele maanden 11 logeerhuizen. Ze heeft het gevoel dat er vooral stempels op haar worden geplakt. ‘Terwijl ik me vooral onbegrepen voelde.’

Vlak voor haar moeder overlijdt, komt Stephanie in het gezinshuis Hart voor de zaak van Herma terecht – nu 11 jaar geleden. Bij Herma vindt Stephanie een gezinsouder die haar door dik en dun steunt. ‘Ik zal nooit vergeten hoe zij me hebben begeleid bij de dood van mijn moeder’, aldus Stephanie. ‘

Het verschil tussen het gezin van Herma en de logeerhuizen? ‘Hoe gek ik ook doe, ze blijven rustig’, aldus Stephanie. ‘En vooral: ze blíjven. Ik was gewend aan ruzie. Maar als ik opstandig was, zei Herma of Annemarie: “Wil je een kopje thee?”’

Op haar zestiende verhuist Stephanie naar een kamertrainingscentrum. Die stap kwam te vroeg. Stephanie doet een poging tot zelfmoord. Herma vangt haar tijdelijk op, waarna ze in een gesloten instelling komt.

Als Stephanie zeventien is, raakt ze zwanger. Stephanie: ‘Herma zei: “Neem je verantwoordelijkheid, kies ervoor”. Ik vond het fijn dat ze vertrouwen in me had.’
Ze komt in een tienermoederhuis terecht. ‘Meiden blowden, er werd in drugs gehandeld. Ik vertrek. Maar doordat ik geen vaste woon- en verblijfplaats heb, wordt mijn dochter tijdelijk uithuisgeplaatst.’

In 2015 krijgt Stephanie een flat, waar ze haar tweede kind krijgt. ‘Ik had een heftige relatie met de vader van mijn kinderen. Hij is nauwelijks nog in beeld.’ Stephanie volgt nu een opleiding tot ambulant hulpverlener. Leren gaat haar goed af. Ze werkt onder andere in een schoonheidssalon en heeft haar leven op de rit. ‘Mijn dochters gaan elke maand naar het gezinshuis van Herma. Zo is de cirkel weer rond.’

‘Niemand geeft om mij, dat was mijn gevoel.’

Het verhaal van Annemarie

‘We zijn opgegroeid als zussen’

‘Stephanie is drie jaar ouder dan ik, we zijn opgegroeid als zussen’, vertelt Annemarie, de dochter van Herma (22). ‘We hadden altijd veel lol samen toen ze hier woonde.’ Ze lacht: ‘Nog steeds trouwens.’

Maar ze maken ook veel heftige dingen met elkaar mee. ‘Zoals toen Stephanie in een gesloten instelling werd geplaatst na haar zelfmoordpoging’, aldus Annemarie. ‘Mijn moeder en ik gingen vaak bij haar op bezoek. Het was net een gevangenis, vreselijk.’

Ook als Stephanie niet meer in het gezinshuis woont, blijven ze voor elkaar in de bres springen. ‘Ik herinner me dat Stephanie een auto-ongeluk kreeg. Mijn moeder zei direct: “Ik ga Stephanie helpen”. Ze lacht: ‘We knokken voor elkaar, wat er ook gebeurt.’

Het raakt haar enorm als Stephanie zwanger raakt. ‘Hoewel ik niet snel boos word, gooide ik een tafel door de klas toen mijn middelbare school een film over abortus vertoonde. Het was een gewone informatieve film, maar het maakte me woest.’

Hoe het is om op te groeien met gezinshuisbroers en -zussen? ‘Heel bijzonder. Zelf heb ik op een jonge leeftijd geleerd dat het niet vanzelfsprekend is om in een huisje boompje beestje-situatie op te groeien. Ook heb ik geleerd hoe bijzonder het is dat je met iedereen kunt samenwerken en van elkaar kunt houden – ongeacht situatie, afkomst of geloofsovertuiging.’

Je kunt als biologische familie en gezinshuis een warme, liefdevolle kring om iemand heen zijn, vervolgt ze. ‘Maar het is niet alleen maar rozengeur en maneschijn. Een jongen zei een keer: “Nu is jouw vader ook mijn vader”. Het was soms lastig om overal begrip voor te hebben.’

Annemarie werkt nu op een groep voor jonge moeders. ‘Stephanies leven is mijn inspiratie voor een project’, vertelt ze. ‘Binnenkort start ik een groep voor 18-plussers op het terrein van het gezinshuis van mijn moeder. Jongeren op de rand voor volwassenheid worden te snel losgelaten, daar wil ik wat aan doen.’

Het contact en de band met Stephanie blijft. We zijn niet via ons bloed, maar wel via ons hart voor altijd verbonden.’

Het gezinshuis Hart voor de zaak valt onder het concept van Gezinshuis.com en is verbonden met Jeugdformaat.

Waar staan we nu?

Met de professionalisering en groei van gezinshuizen ontstaat er een roep om een gedeelde visie op gezinshuizen. Daarom ontwikkelde het werkveld tussen 2016 en 2019 de landelijke Kwaliteitscriteria Gezinshuizen.

Concreet betekende dit dat gezinshuisouders, Gezinshuis.com, Present24x7, Driestroom, Jeugdzorg Nederland, Rudolphstichting, Nji, Hogeschool Leiden samen aan de slag gingen met een gedeelde visie op gezinshuizen. Dat gebeurde op advies van de inspecties Gezondheidszorg en Jeugd en in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

De Kwaliteitscriteria Gezinshuizen beschrijven de kwaliteit van de jeugdhulp voor kinderen in gezinshuizen. Ook dragen ze bij aan de positionering en professionalisering van deze vorm van jeugdhulp. Zo moet één van beide ouders professioneel opgeleid zijn. Andere voorwaarden zijn een goed leefklimaat binnen het gezin en een sfeer waarin kinderen zich kunnen ontplooien.

Competenties gezinshuisouders

Gezinshuisouders worden gescreend op geschiktheid als professioneel opvoeder. Dit gebeurt meestal door de jeugdhulpaanbieder (bij loondienst) of door de franchiseorganisatie (bij franchiseneming). Bij een vrijgevestigd gezinshuis dient de gemeente te zorgen voor toetsing voor de start van het gezinshuis.

De veiligheid van kinderen

Kinderen of jongeren die jeugdhulp ontvangen in een gezinshuis hebben altijd een vertrouwenspersoon buiten het gezinshuis. Ook is er een klachtencommissie voor zowel kinderen en ouders als gezinshuisouders en andere professionals. Kinderen en ouders kunnen bij klachten ondersteuning vragen bij het Advies- en Klachtenbureau Jeugdzorg (AKJ).

“Niet alleen het praktijkveld heeft zich verenigd, maar ook de beleidsmakers van het ministerie, de inspectie en VNG zijn gezinshuizen gaan dragen.”

“Met de komst van de kwaliteitscriteria voor gezinshuizen is er een flinke slag gemaakt om gezinshuizen goed te positioneren binnen het zorglandschap en recht te doen aan de zorg die in de gezinshuizen geleverd wordt.”

(Carola Bodenstaff, Jeugdzorg Nederland)

Bij bekostiging vanuit de wet Langdurige zorg (Wlz) stelt de zorgaanbieder een onafhankelijke klachten-functionaris aan. Ook zorgt deze voor een interne klachten- regeling en (aansluiting bij) een externe geschilleninstantie.

Kwaliteitswaarborging

Een systeem van kwaliteitswaarborging is een ander onderdeel van de kwaliteitscriteria. Zo geven alle betrokkenen bij het gezinshuis regelmatig feedback en vindt jaarlijks een risico-inventarisatie plaats – zowel voor het gezinshuis als voor ieder kind of jongere. Op basis daarvan maken de gezinshuisouder(s) en het multidisciplinaire team afspraken.

Lees de samenvatting van de Kwaliteitscriteria Gezinshuizen.

Koesteren, steunen en niet sturen

John Goessens is manager Wonen en opgroeien bij zorgaanbieder Entrea Lindenhout

‘Als je als kind wordt verteld: “jij kunt niet thuis blijven wonen”, dan is dat een giftige boodschap. Want je zegt: “Met jou kunnen we niet samenleven”. Het beste tegengif is: wél met deze kinderen of jongeren samenleven. Om die reden hebben wij gezinsgericht of zo kleinschalig mogelijk omarmd. Nu heeft Entrea Lindenhout 50 gezinshuizen. We hebben als zorgaanbieder goed geleerd om vorm te geven aan het samenspel met gezinshuishouders.

Ieder gezinshuis heeft zijn eigen dans en dansvloer. Als ondersteuningsteam zorg je dat je met de gezinshuisouders dezelfde dans danst. Dat betekent: koesteren, steunen en niet sturen. De gezinshuisouders zijn ”in the lead”, de zorgaanbieder faciliteert, spart en springt bij waar nodig. Tegelijkertijd zijn wij, bij plaatsing via Entrea Lindenhout, wél verantwoordelijk. De balans vinden tussen dienstbaarheid en verantwoordelijkheid luistert nauw. Soms leren we door schade en schande, maar vooral door de successen.’

“Wanneer je ruimte maakt voor de ander – want dat doe je als gezinshuisouder – ontstaat er als vanzelf goede jeugdhulp, is mijn ervaring. De kwaliteitscriteria zijn voor mij een referentie waar alle gezinshuisouders aan moeten voldoen. Ze zorgen voor een collectieve referentie, die lang ontbrak.” – Gerard Besten, oprichter van Gezinshuis.com

Van idealisme naar realisme

Gezinshuis ZorgSamen is een franchiseonderneming van de Driestroom.

Wynette en Wietze de Vries

“Om de zoveel tijd gaat Mark naar zijn biologische ouders, want ze hebben nog steeds de voogdij.”

Gezinshuis ZorgSamen in Zetten biedt intensieve zorg aan kinderen en jongeren met een meervoudige handicap of medische problematiek. Niet altijd, maar wel vaak als gevolg van mishandeling. Denk aan het gebruiken van drugs tijdens de zwangerschap of het shaken baby syndrome.

Drie uur ’s middags. Het is gezellig druk in het gezinshuis van Wynette en Wietze de Vries. Samen met een team van professionals runt het echtpaar het gezinshuis waar nu 9 kinderen en jongeren wonen tussen de 1 en 18 jaar. Iedereen is net terug van school of een vorm van dagbesteding. Behalve dreumes Ruben, die een nachtje kwam toen hij 3 maanden was, maar er nog steeds is.

In een rolstoel zit Mark (3) geconcentreerd te spelen met zijn speelgoedpiano. Hij liep als baby ernstig hersenletsel op. Tegen zijn ouders loopt een strafrechtelijk onderzoek – er zijn vermoedens van mishandeling. Wynette: ‘Om de zoveel tijd gaat Mark naar zijn biologische ouders, want ze hebben nog steeds de voogdij.’

Het netwerk van de ouders en kinderen is meestal ingewikkeld, vertelt Wynette. ‘Je zit vrijwel altijd in een “dramadriehoek”. Toch betrekken we de biologische ouders als het kan zoveel mogelijk. Maar we hebben ook te maken met rechtszaken. Bijvoorbeeld doordat ouders weer voor hun kind willen zorgen, terwijl ze niet voor zichzelf kunnen zorgen.’

Van idealisme naar realisme

In 2002 kwam Waylon, nu 17, hun eerste gezinshuiskind. ‘Ik werkte nog als verpleegkundige en Wynette als levensmiddelentechnoloog’, vertelt Wietze. ‘We wilden altijd een groot gezin en hebben zelf drie jongens, nu 9, 14 en 17. Een plek bieden aan een kind dat het thuis moeilijk heeft, daar gingen we voor.’

‘We zijn van idealisme naar realisme gegaan’, vertelt Wynette. ‘Waylon werd verslaafd geboren en liep hersenletsel op. Hij vroeg veel aandacht. Zijn moeder, een voormalige lerares, zwierf twee jaar met hem rond. Mede daardoor heeft hij een hechtingstoornis.’

Het gezinsleven was moeilijk te combineren met werk. In 2003 zeggen Wietze en Wynette hun baan op. Ze nemen mensen in dienst om hen te ondersteunen. Nu kunnen ze ook af en toe op vakantie met hun drie zonen. Ieder jaar gaan ze ook met z’n allen op vakantie – ook met de kinderen die veel medische zorg nodig hebben.

Knuffelen

Het is mooi, maar soms ook frustrerend om gezinsouder te zijn, vinden ze. ‘Waylon heeft bijvoorbeeld een tbs-maatregel, doordat hij op zijn vijftiende een strafbaar feit pleegde’, vertelt Wynette. Het zijn geen verhalen om vrolijk van te worden. Zijn er kinderen wier leven – ondanks hun slechte start – een positieve wending heeft gekregen?

Wietze wendt zich tot Julie (13), een meisje van de Antillen dat sinds haar tweede jaar bij hen woont. ‘Hoe vind jij het hier, Julie?’, vraagt hij haar. ’Ik vind het fijn hier’, antwoordt ze. Wietze: ‘Toen jij een baby was, was je...? ‘Dood’, antwoordt Julie. ‘Wat vind je leuk om te doen? ‘My little pony, kleuren en Doornroosje.’ Gaan we tekenen op mijn arm?, vraagt ze aan Wynette, terwijl ze zich nestelt op haar schoot. Dat valt sowieso op: Wynette is continu omringd door kinderen die met haar willen knuffelen.

‘Ons gezinshuis is ons levenswerk’

Toen Julie 7 maanden was ze klinisch dood, legt Wietze uit. ‘Verstandelijk heeft ze het niveau van een kind van vier. Ze maakt een gelukkige indruk. En ook Mark is een tevreden jongen, ondanks zijn beperkingen. Chris (17) is de oudste, hij is echt de grote broer en ontwikkelt zich goed.’ Ruben klimt op Chris’ rolstoel en drukt verschillende knopjes in. Chris geniet er zichtbaar van.
Ons gezinshuis is ons levenswerk, vertelt Wynette. ‘Nooit denken we: we houden ermee op. We hebben ons gecommitteerd aan deze kinderen. We zijn er voor ze, wat er ook gebeurt.’
De namen van de kinderen die wonen in gezinshuis ZorgSamen zijn om privacyredenen gefingeerd.

Gezinshuizen: waar gaan we naartoe?

Gezinshuizen ontwikkelden zich de laatste jaren tot een volwaardig alternatief voor residentiële zorg of voor jongeren waarvoor pleegzorg niet toereikend was. Met welke ontwikkelingen hebben en krijgen gezinshuizen (naar verwachting) te maken?

Het aantal gezinshuizen groeit sinds de decentralisaties zoals gezegd gestaag. Maar groei is geen doel op zich. Kinderen komen bij uithuisplaatsingen liefst terecht in een "natuurlijke context", dat is het groeiende inzicht. Dat geldt ook voor kinderen met een licht verstandelijke beperking die niet (meer) thuis kunnen wonen. Bij uithuisplaatsingen zijn pleeggezinnen en gezinshuizen dan ook steeds meer de standaard. Delen en waarderen van mooie initiatieven is daarvoor een manier, ook tussen gezinshuizen onderling. Zo hoeven gezinshuizen niet steeds zelf het wiel uit te vinden.

Specialisatie en variatie

Een ander aandachtspunt is: beter verbinden van jeugdhulp in gezinshuizen met specialistische jeugdhulp. Dit gezien vragen van kinderen en jongeren steeds complexer zijn. Ook gezinshuisouders hebben hierbij goede ondersteuning nodig. Sommige gezinshuizen richten zich op specifieke doelgroepen: er ontstaat meer variatie in het landschap van gezinshuizen. Er zijn bijvoorbeeld steeds meer gezinshuizen die een plek bieden aan zorgintensieve kinderen en jongeren.

Andere gezinshuizen richten zich weer op jongeren op de rand van volwassenheid of kinderen met een licht verstandelijke beperking. Bijvoorbeeld door aanleunvoorzieningen te bieden op het terrein van het gezinshuis, zodat iemand geleidelijk de stap naar zelfstandigheid kan maken.

Rol gemeenten

Ook de rol van de gemeente verandert van inkoper naar sociaal aandeelhouder van gezinshuizen. Veel gemeenten werken aan een andere infrastructuur rond gezinshuizen, bijvoorbeeld volgens het gedachtegoed van Child Friendly Cities. De missie van dit internationale netwerk is het bevorderen van innovatief jeugdbeleid.

Anders opleiden

De toenemende complexiteit en groei van gezinshuizen stelt tevens andere eisen aan de competenties van jeugdhulpverleners. Sommige vragen blijven nog onbeantwoord. Zijn gezinshuizen bijvoorbeeld voldoende ingericht op het bieden van plekken voor jeugdigen met een andere culturele of etnische achtergrond? Eén ding is zeker: gezinshuizen krijgen een steeds volwaardigere rol binnen het zorglandschap.

‘Denk vanuit het kind!’

Gert Vos (Christen Unie) is wethouder Blijven Meedoen en Talentontwikkeling, Jeugd en Duurzaamheid in Hoogeveen. Hoe kijkt hij aan tegen gezinshuizen? En hoe ziet hij de rol van gemeenten in relatie tot gezinshuizen?

‘Ook in Hoogeveen is het doel in de jeugdhulp: zo thuis als mogelijk. Kinderen en jongeren groeien liefst op in hun eigen gezin. Als thuis wonen niet lukt, zetten we zoveel mogelijk in op kleinschalige woonvormen als alternatief voor residentiële woongroepen. Een gezinshuis is de meest “naastliggende” variant op thuis.

Waarom we jarenlang woongroepen omarmd hebben? We waren in Nederland curatief ingesteld. Heeft een kind “iets”, dan volgt een diagnose, een indicatie en een behandelplan. Belangrijker is de vraag: wat heeft een kind nodig? Die vraag probeer ik als wethouder bewust te stellen. Diagnosticeren is natuurlijk niet de rol van de gemeente.

Gemeenten zorgen voor de inkoop en toeleiding naar zorg. Zij hebben er de hand in om “zo thuis als mogelijk” waar te maken. Het runnen van een gezinshuis is geen hobby of tweede inkomen. Voor gemeenten is het zaak om goed te bewaken of het aanbod van jeugdhulp – en dus ook gezinshuizen – goed aansluit op de vraag.

En dan bedoelen we niet alleen kwantitatief, maar vooral kwalitatief. Gelukkig beschikken gemeenten over de juiste mogelijkheden om dat te borgen. Er is een bij de inkoop afgesproken kwaliteitsstandaard en we houden goed in de gaten dat die wordt nageleefd. Gemeenten toetsen of gezinshuizen aan de kwaliteitscriteria gezinshuizen voldoen.

Net zoals veel gemeenten heeft Hoogeveen een tekort op het budget voor jeugdhulp. Met hulp van het landelijk transformatiefonds kunnen we regionaal en lokaal wellicht samen kleinschalige woonvormen als gezinshuizen realiseren en de opstart daarvan voorfinancieren.

Als gemeente moeten we er in ieder geval voor waken om teveel vanuit budgetten en obstakels te denken: kinderen mogen niet de dupe worden van het systeem. Mijn tip voor collega-gemeenten? Denk vanuit het kind! Als gemeente hebben we een zorgplicht voor kinderen, daar moeten we naar handelen. We willen tenslotte allemaal het beste voor onze jeugd!”

Rob de Munck, Implicata

‘Verbreding en innovatie van het aanbod is nodig’

‘Kiezen we er in Nederland voor dat we kinderen die niet bij de biologische ouders kunnen wonen “zo thuis als mogelijk laten opgroeien’? Dan mogen we dat politiek steviger uitdragen en vertalen naar de praktijk. Maar dan nog, niet altijd zullen er mensen zijn die zeggen: “We zijn in staat dit kind in ons gezinshuis op te nemen”. Zij komen dan vaak toch in een woongroep terecht.

Er is dan ook een bredere steunstructuur nodig die gezinshuisouders in staat stelt de juiste zorg te bieden en vitaal te blijven. Ook is het zaak om na te denken over de afbouw van leefgroepen en verbreding en innovatie van het aanbod. Gezinsgerichte vormen voor tienermoeders en Gezinshuis-Plus zijn hier een voorbeeld van.

Hoe en wanneer kunnen kinderen en jongeren die in een gezinshuis wonen weer bij hun biologische ouders terecht? Dat is een andere belangrijke vraag. De eigen thuissituatie is vaak ernstig ontwricht. Toch is het goed om gericht te zijn op terugkeer naar de eigen ouders.’

Gezinshuis Intensief in Den Haag

Ook voor kinderen die zware zorg of ondersteuning nodig hebben zijn gezinshuizen steeds vaker een alternatief voor residentiële zorg. Jeugdformaat startte onlangs een gezinshuis intensief in Den Haag als alternatief voor gesloten jeugdzorg. Gezinshuisouder Merel Langeler vertelt.

‘Vaak hebben jongeren die in een gezinshuis intensief wonen al veel meegemaakt in hun leven. Daarom is er een kernteam beschikbaar die zorg op maat levert. Zo zijn er twee pedagogisch medewerkers, maakt iemand het huis op orde. Ook zijn er een gedragswetenschapper en ambulant hulpverlener beschikbaar. Verder verschilt ons leven niet veel van “normale” gezinnen.’

Roland Stavorinus, ’s Heeren Loo

‘Kinderen moeten niet in groepen wonen, maar in gezinnen’

‘In 1989 startte ik met werken in een orthopedagogisch behandelcentrum. Ik kwam in een wereld waar jongeren met een licht verstandelijke beperking werden opgevangen in groepen van zo’n negen mensen. Beantwoordt deze vorm van jeugdhulp aan “het gewone leven”?, vroeg ik me in toenemende mate af. Biologische ouders waren vaak op afstand. Jongens en meisjes met dezelfde hulpvraag leefden in dezelfde groep.

Kinderen hebben recht op een duurzame relatie met hun biologische ouders. Vanaf dat moment (2008) heb ik er alles aan gedaan om gezinshuizen te realiseren. Nu bieden we als ’s Heeren Loo in ongeveer 70 gezinshuizen een plek aan bijna 300 kinderen en jongeren.’

Gezinshuizen
Een korte geschiedenis

In 1911 geven de diaconieën van de gereformeerde kerken landelijk gevolg aan de oproep van predikant Roelof Jan Willen Rudolph en ontfermen zich meer over verwaarloosde kinderen. Zij roepen De Vereeniging tot Duurzame Verzorging van Minderjarigen in het leven. Onder leiding van predikant Rudolph start in 1914 jeugddorp De Glind.

Op de landbouwgrond in De Glind mogen de boeren hun bedrijf starten als zij "ontheemde kinderen" onder hun hoede nemen. Dit krijgt later vervolg in Jeugddorp de Glind, waarbinnen nu meerdere jeugdhulporganisaties actief zijn.

Geen (h)erkenning

Gezinshuizen lijken na de jaren 70 te verdwijnen. Lang is er weinig oog voor het belang of toegevoegde waarde van gezinshuizen. Tot zo'n tien jaar geleden. Meerdere gezinshuisouders die in loondienst werken voor grote zorginstellingen geven aan behoefte te hebben aan meer regie over hoe ze de zorg invullen. Ook pleiten ze voor meer ruimte voor (lokaal) maatwerk.

De wens om kinderen liever in gezinnen dan in woongroepen te plaatsen, kreeg in 2015 een plek in de Jeugdwet. Artikel 2.3.6 stelt: "als een kind niet langer thuis kan wonen, er in eerste instantie gekeken naar een situatie die zo thuis als mogelijk is (pleeggezin of gezinshuis) en pas als dat niet mogelijk is een leefgroep".

Kinderen met complexe problemen in een veilige gezinsomgeving op laten groeien wordt speerpunt van beleid. Dit zorgt mede voor de groei van het aantal gezinshuizen.

Gedeelde visie

Een gedeelde visie op gezinshuizen ontbreekt echter nog; veel gezinshuizen vinden vooral zelf het wiel uit. Ook bestaat er nog weinig verbinding tussen de bestaande gezinshuizen. Maar dat verandert, onder andere door de komst van de kwaliteitscriteria in 2019 (zie verder pagina 9).

"Ik ga het snappen: jij bent de vroege, de late, en de slaapdienst."

"Op de leefgroep vroeg ik altijd hoe laat ik binnen moest zijn. Nu vraag ik hoe laat ik thuis moet zijn."

Zo zelfstandig mogelijk in een tiny house

Kinderen die niet thuis kunnen wonen, maakten tot voor kort vanaf 16 jaar de stap naar wonen. Denk aan beschermd wonen of begeleid zelfstandig wonen. Ook zijn er initiatieven om de overstap naar volwassenheid te overbruggen. Zo wonen op het terrein van het gezinshuis van 's Heeren Loo in Vaassen 18-plussers met een beperking in een tiny house. Sommige bewoners wonen er permanent.

Klop, klop, gaat het om elf uur 's avonds op de slaapkamerdeur van gezinshuisouders Tjakko de Jong en Carla Beverdam. Bewoonster Charlotte steekt haar hoofd om de deur: 'Het gaat weer goed, sorry van daarnet.' Een paar uur daarvoor had ze een paniekaanval gehad. 'We gingen sjoelen, maar Charlotte zat niet lekker in haar vel', vertelt Carla. 'Ze wilde contact met haar moeder en vriendje, maar die hadden geen tijd.'

Professionals in een instelling maken zo'n paniekaanval vaak groter dan nodig, weten Carla en Tjakko, die vijf jaar werken in het gezinshuis. 'Dat is logisch, want ze moeten dit melden in de overdracht', vertelt Carla. 'In een gezinshuis zien bewoners hun begeleiders ook in hun pyjama. Zo kon Charlotte het voor het slapengaan nog even goedmaken.'

Tjakko en Carla

Wilco

Gerda

Koken doe ik zelfstandig

Van gezins- naar familiehuis

Gerda van Hooren, projectregisseur bij 's Heeren Loo, is initiatiefnemer van het familiehuis. 'Voor 's Heeren Loo zijn gezinshuizen een aanvullend maar groeiend concept', vertelt ze. 'In de gezinshuizen van 's Heeren Loo woonden in eerste instantie alleen kinderen. Maar kinderen in gezinshuizen worden ook volwassen.'

Daarom zocht 's Heeren Loo naar een alternatief als een kind een gezinshuis is ontgroeid. 'Gaandeweg kwamen we er achter dat het concept van gezinshuizen zich goed leent voor mensen boven de 18, voor wie zelfstandig wonen niet of nog niet haalbaar is. Een familiehuis is dan een mogelijkheid voor doorstroom', aldus Gerda. 'Daarom spreken we liever van familiehuis dan gezinshuis.'

Wooncarrière

In het gezinshuis van Carla en Tjakko in Vaassen wonen acht mensen. Vier van hen zullen waarschijnlijk altijd in een setting als een familiehuis blijven wonen. 'De andere vier begeleiden we naar zelfstandigheid', vertelt Tjakko. 'Het mooie is dat je binnen het familiehuis in Vaassen een interne wooncarrière kunt doorlopen. De tiny houses spelen daarbij een belangrijke rol.'

Sommige bewoners wonen in het hoofdhuis samen met de gezinshuisouders, legt hij uit. 'Dan is er een studio aan het hoofdhuis met eigen voorzieningen. En in de tuin staan vier tiny houses waar bewoners zo zelfstandig mogelijk wonen. Wel eten we eenmaal in de week samen en drinken dagelijks koffie.' Om de zes weken eet een gedragswetenschapper mee en is er overleg met 's Heeren Loo.

Zware indicatie

'Wat bijzonder is', benadrukt Gerda, 'is dat ook mensen met een zware indicatie vaak goed tot hun recht komen in een gezinshuis. Vaste gezichten en een kleine setting werken boven verwachting goed voor deze groep.'

Zoals Wilco, die 16 jaar in instellingen woonde, en nu in een tiny house woont op het terrein van het gezinshuis. Wilco: 'Overdag werk ik in de kringloopwinkel. Koken doe ik zelfstandig – één keer in de week eten we samen. Vaak zit ik in mijn eigen huis, maar ik ga iedere dag even koffie drinken in het hoofdhuis.'

Sinds Wilco in een tiny house woont, is hij stabieler. 'Het grootste verschil met wonen in een instelling? 'Dat ik mijn eigen leven kan bepalen en me serieus genomen voel.'

Colofon © 2020
Concept en redactie: Yolanda van Empel, Leonie Voragen
Vormgeving: The Goodplace
Fotografie: Nadine van den Berg